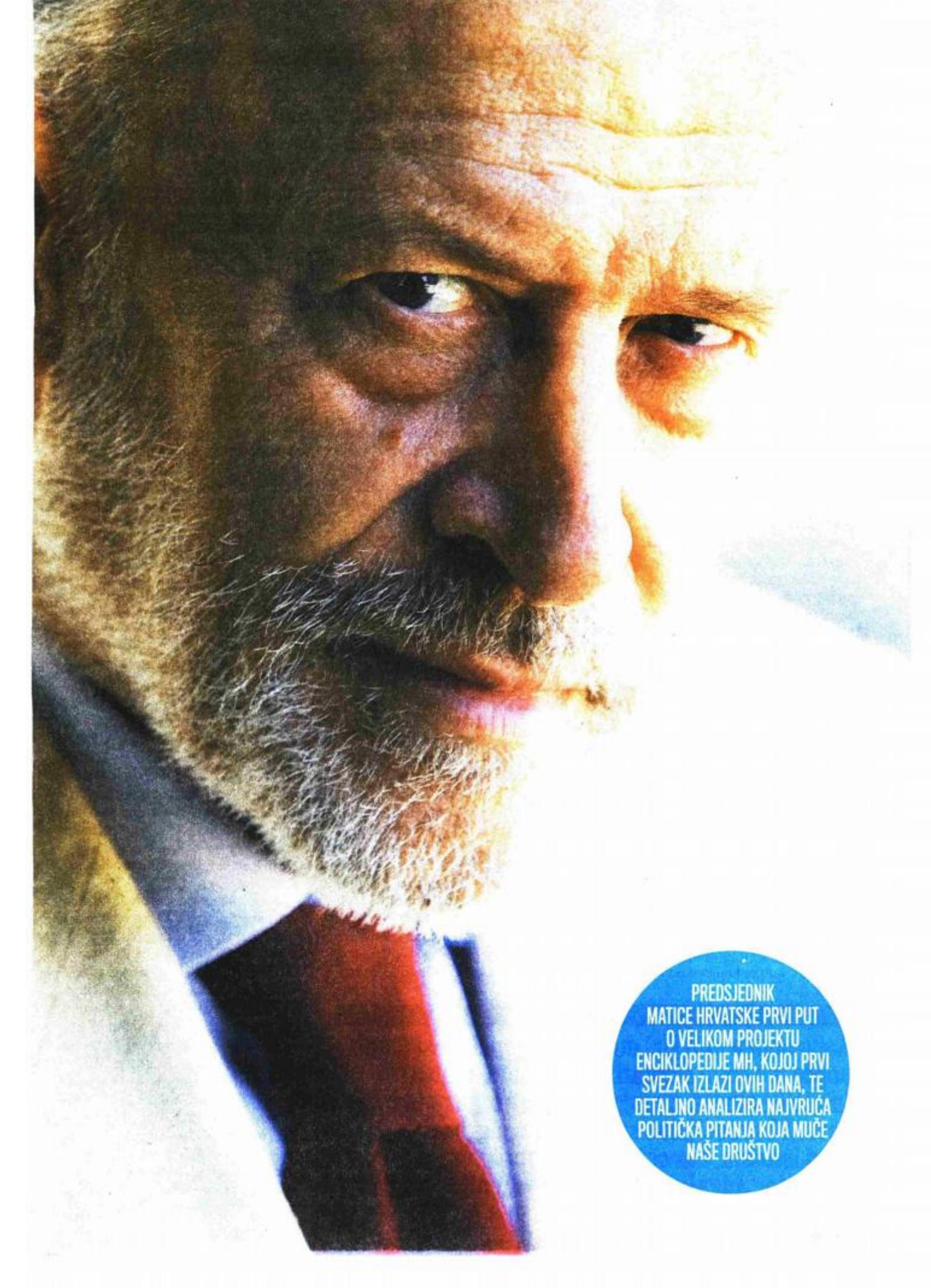

Igor Zidić

Lustracija Hrvatskoj treba kao grješniku ispovijed. Katarza je svima potrebna...

— RAZGORAVAO JURICA KÖRBLER | SNIMIO DARKO TOMAŠ/CROPIX

PREDsjEDNIK
MATICE HRVATSKE PRVI PUT
O VELIKOM PROJEKTU
ENCIKLOPEDIJE MH, KOJOJ PRVI
SVEZAK IZLAZI OVIH DANA, TE
DETALJNO ANALIZIRA NAJVRUČA
POLITIČKA PITANJA KOJA MUČE
NAŠE DRUŠTVO

Već sama najava da će za koji dan izaći prvi od četiri toma Enciklopedije Matice hrvatske u kulturnim krugovima izazvala je pravu malu senzaciju. Prvi čovjek tog ambicioznog projekta je Igor Zidić, bivši dugogodišnji predsjednik Matice Hrvatske.

Prije nekoliko dana u rovinjskoj galeriji otvorio je izložbu sjajnog, a pomalo zaboravljenog dubrovačkog slikara Antuna Masle. Jedna je to u nizu koje je do sada priredio u Rovinju, brojka se bliži pedesetoj, a sve su bile prvakasne umjetničke poslastice. U nadahnutom govoru na otvorenju izložbe dubrovačkog majstora Zidić je pokazao i sav svoj govornički i "pisani" talent, kao likovni kritičar, eseist, pjesnik. Jedan je od najvećih poznavatelja hrvatske moderne, devetnaest je godina bio na čelu Moderne galerije, a teško je nabrojati što je sve u životu radio, napisao, izgovorio, priredio. Ovaj vrhunski intelektualac jedan je od onih koji toliko nedostaju ovim prostorima, dovoljno provokativan i inspirativan, ali s mjerom, ukusom i kućnim odgojem. Znali su ga predstavljati i kao domoljubnog konzervativca, dok su neki, pogotovo oni s ljevice, u Zidiću vidjeli zagrižljivog desničara. Ali, ovaj Spiličanin, klasičar sa zagrebačkom adresom, uvijek je imao toliko domoljublja koliko je Hrvatskoj trebalo. Ni više, ni manje.

Pokrenuo je Hrvatski tjednik i uredio trinaest brojeva časopisa zbog kojeg su kasnije "padale glave". Kasnije će govoriti da se nikada nije smatrao ortodoksnim desničarom, jer je to "terminologija nepismenih i profesionalnih denuncijanata". Prijatelj Ante Gotovine s kojim se susreo neposredno kako je general oslobođen, uvijek se jasno odredivao kada je bila u pitanju Hrvatska.

Uostalom, ta nesretna "hrvatska kalvacija", koja i danas pokušava zarobiti duše i sjećanja i posvadati žive na račun mrtvih, protutnjala je i kroz Zidićevu obitelj. Njegov otac, vrsni kartograf koji je pred Drugi svjetski rat radio u Hidroinstitutu tadašnje Jugoslavenske kraljevske mornarice,

Nema u nas dugoročne opasnosti od kukastih križeva, nadam se – ni od oštrog srpa i teškoga čekića. To su znamenja iz prošlosti koja trenutačno reaktivira samo neuspješnu sadašnjost. Hrvatska, radnička ni intelektualna, ne ide putem fašizacije

kasnije Ministarstvu pomorstva NDH, doživio je sudbinu kakva je tresla mnoge obitelji u vremenu od 1941. do 1945. godine. U ratnom vrtlogu uhapsile su ga ustaše jer je jednom svom kolegi, simpatizeru partizana, pomogao pobjeći pred ustaškom policijom. Kasnije su ga partizani označili simpatizerom propale NDH, ali se i ispričali i zaposlili ga u Vladinoj komisiji za razgraničenje između Italije i Hrvatske. Krleža je potom pozvao Zidićevog oca da u Leksikografskom zavodu radi kao crtač.

Predavao je Igoru Zidiću nenadmašni Grgo Gamulin, slušao je lucidna izlaganja Ive Hergešića, družio se s Radoslavom Putarom, Marinom Tartagliom, poznavao Julija Knifera, Ivana Kožarića, Miljenka Stanića, Ljubu Ivanićića, Otona Glihu. Tajnik Matice hrvatske postao je s dvadeset i sedam godina, "pobjedivši" na natječaju Antuna Šoljana. Poslije te '71. kada su mnogima poletjela krila, ali i shrvani snovi, Zidić je postao čest gost preslušavanja u Dordićevoj i Petrinjskoj. Izgubio je posao, naravno. Miljenko Stanić priskočio je obitelji, a trideset godina kasnije Zidić će postati predsjednik Matice.

Tudman, Mesić i Josipović angažirali su ga na postavi Predsjedničkih dvora na Pantovčaku, a ne tako davno procijenit će umjetničke zbirke političara koji su raskošne vile zamjenili Remetincem. U svim tim prošlim desetljećima napisat će Zidić monografije o Staniću, Trebotiću, Bukovcu, Račiću, Tartagliji, Jobu, Kraljeviću, Paraču, Kulišu, knjige o Murtiću, Vaništi, priediti stotine izložbi. Piše rukom i potom diktira, jer kompjutor nikada nije do kraja savladao. Ali, njegova rečenica je sveža i moderna i bez svih tih čuda teh-

nike, zaljubljena u likovnost kojoj je, uostalom, meistar Igor posvetio cijeli život.

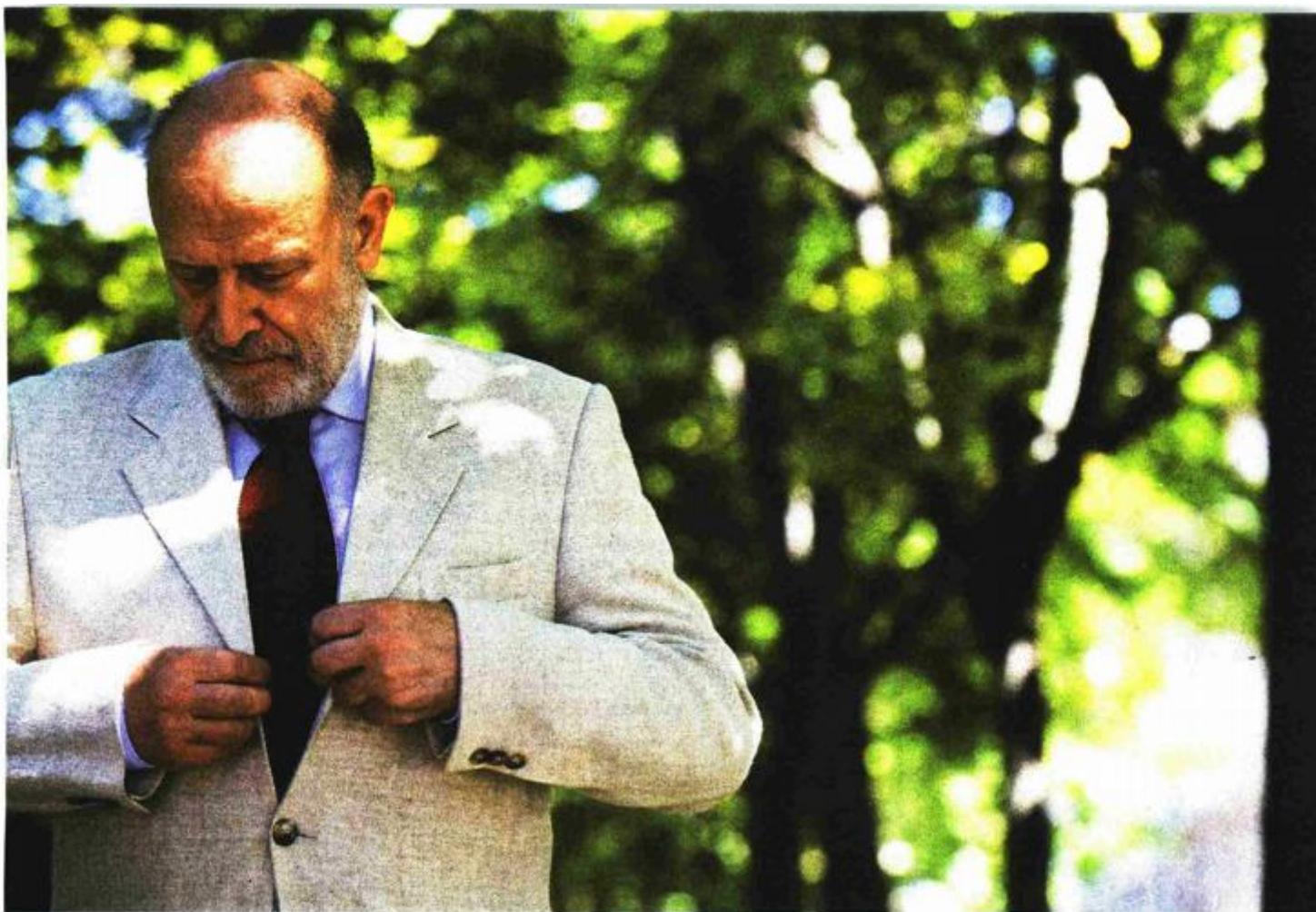
■ **Matica hrvatska pojavljuje se kao nakladnik Enciklopedije.** Kako je uopće došlo do toga da se realizira jedan tako zanimljiv projekt?

– Zvuči neobično, jer Matica nema enciklopedističke tradicije. No, s druge strane, postojala je ozbiljna tradicija čežnje prema enciklopedijskim izdanjima: edukativnim, obavijesnim, odgojnim ili popularnim. O tome je razmišljao već August Šenoa, u ogledu "Naša književnost", što ga je tiskao u pravaškom Glasonosi, u Beču 1865., nutkujući Maticu da se otputi u enciklopedističke vode. Poslije će tu ideju razraditi i zastupati Ivan Kostrenić, jedan od najpozdravljivijih Matičara uopće, pa i neki drugi, ali bez rezultata. U Lukasovo se doba, u više navrata, razmatrala ta opcija, ali opet bez pozitivnih posljedica. Prema procjeni nekoliko naraštaja Matičinih dužnosnika bio je to posao zamašan, dugotrajan, finansijski upitan, pa i riskantan. Poučeni svime što su ti odlični i odgovorni ljudi, znaci i, dapače, moderni polihistori zagovarali, kao i onime čega su se bojali, predložio sam 2008. godine Predsjedništvu MH da pokušamo ostvariti Enciklopediju Matice Hrvatske, koja bi nam, u pomalo modificiranoj verziji, tehnički i organizacijski bila dostupnija, a u praktičnom i moralnom smislu djelotvornija i korisnija.

■ **Zašto baš enciklopedija u režiji Matice hrvatske?**

– Matica je jedan od stupova hrvatskog građanskog društva, koje se razvijalo – gdjekad i stradavalo – naporedo s njom. Matica je formulirala brojne ideale toga društva kao što su nacionalna nezavisnost, napredak u demokratizaciji društva kroz uvažavanje "želja naroda", njegovanje hrvatskog jezika i uvođenje komunikacijski operativnijega zajedničkog pravopisa i književnog jezika itd. Matica je također skribila o razvoju znanosti, pa ne treba zaboraviti da je ona poticala osnutak Akademije, isto kao i Društva hrvatskih književnika i mnogih drugih institucija. Ne treba zaboraviti ni to da su, onkraj Matičina interesa za hrvatsko i za Hrvatsku, iz naše kuće potekli prvi hrvatski moderni prijevodi s

Kako onoga koji širi mržnju i netrpeljivost danas uopće možemo svrstati među intelektualce? Intelektualnost, u mojoj definiciji toga pojma, ne postoji bez socijalne svijesti, bez odgovornosti pred istinom, bez osjećaja za dobro i pravdu, bez naročitog angažmana za najugroženije

klasičnih i modernih europskih jezika jer je u krugu preporoditelja bila razvijena svijest o tome da Hrvatska pripada Evropi i svijetu, a da se ne može održati u izolacijskom, nestvarnom, konzervativnom uto-pizmu – "sami sebi dostatni" – jer je protiv toga govorila i sveukupna naša propulzivna tradicija kao i geopolitički i geokulturalni naš status. Ne prestajemo podsjećati da su inicijalnu Maticu i sve njezine najdublje motive i ciljeve formulirali sjajno obrazovani, u pravilu barem bilingvalno odgajani, daroviti i nadasve požrtvovni poligloti, koji su, unatoč svemu, izborili pobjedu hrvatskog jezika kao motora nacionalne emancipacije, no koji nisu ni mogli ni htjeli zagovarati provincijalnu, izoliranu, mimo svijeta utemeljenu Hrvatsku.

■ **Tko je uz vas sudjelovao u realizaciji ovog velikog projekta?**

– Kad nešto u Matici predložite i kada njezina upravna tijela to i prihvate, jasno je da odgovornost za finalizaciju ne možete izbjegći. Ali, isto tako, očito je da ozbiljan dio odgovornosti snose i svi sudionici projekta, ponajprije, dakako, urednici. Prije nego sam prijedlog razradio i ponudio Predsjedništvu, konzultirao sam se s pojedinim stručnjacima i prijateljima u poslu, potom i s potencijalnim suradnicima, a najiscrpljnije sam tu problematiku raspravio s Jelenom Hekman, tada još glavnom urednicom MH. Cijenio sam njezina književna znanja,

Lustracija se mogla provesti nakon rata, nipošto kao sudbena mjera, nego kao pitanje političke higijene društva. Takva se lustracija nije odnosila na članove SKJ, nego je trebala zapriječiti pripadnicima tajnih komunističkih službi da zauzmu ključne pozicije u društvu

veliko iskustvo i brojne kontakte i vidio je u najužem uredništvu Enciklopedije. Jelena je pozitivno reagirala, s puno entuzijazma, i usput mi predložila, kao izvrsnog suradnika i mogućeg suurednika, Ivicu Matićevića, istaknutog književnog kritičara. Poznavao sam njegove knjige, vrsne tekstove, ali i urednički posao u Vijencu, pa sam prijedlog prihvatio i nisam požalio. Iskustvo mi govori da dobru momčad ne čine ušminkane ekipe istomišljenika na silu, nego da je mnogo bolja momčad različitih koji se u većini bitnih pitanja slažu, a u pojedinostima mogu razmišljati i osjećati različito. To prvcira pitanja, otvara rasprave, koristi "finalnom proizvodu".

■ **Koji je bio osnovni posao uredništva?**

– Prije svega izraditi abecedarij, organizirati pisce, redigirati priloge – ako smo baš morali, uvažavati razvijene individualnosti naših suradnika usuprot uobičajenoj

enciklopedijskoj praksi, izabrati ilustracije. Trebalо je, zatim, obaviti niz iznimno važnih arhivskih istraživanja – posebice iz povijesti MH – kako knjiga tiskana 2015. ne bi bila samo još jedna reciklažna postaja hrvatske kulture, znanosti, umjetnosti, pa i politike. Tu nam je dragocjenu pomoć pružio naš stručni suradnik Josip Brleković. Peti važan čovjek bio je grafički urednik Neven Osojnik. Bilo je još suradnika, a svi su oni korektno citirani u impresumu naše knjige. Naravno da naša zahvalnost ide i Predsjedništvu MH, kako onome čiji je mandat istekao sredinom 2014., tako i onome novom, od sredine 2014. te isto tako sastavima dvaju Glavnih odbora i Glavnoj skupštini MH u Čitluku, kojoj smo bili podnijeli i ogledni specimen Enciklopedije.

■ **U čemu se, osim tematski, vaša Enciklopedija Matice hrvatske razlikuje od drugih takvih izdanja?**

– Ističući neke naše posebnosti nipošto ne kritiziram one enciklopedije koje se u nečemu ili u mnogočemu razlikuju od naše. Iстicanje posebnosti nije vrjednosno, nego je orientacijsko. Usputice, mala Hrvatska ima takvu leksikografsku tradiciju na kakvoj nam mnogi veći i bogatiji mogu pozavidjeti. Naša je posebnost ponajprije u tome što smo, kraj mnogih općih, strukovnih i personalnih takvih publikacija, gotovo jedinstvena enciklopedija jedne institucije u nas. Postoji, naravno, i Enciklopedija HNK, ali ona je, i zbog specifičnih razloga, bitno užega registra. Naša prati sva područja društvenog, političkog, znanstvenog, kulturnog i stvaralačkog života u kojima se zbivalo i zbiva sve što je u nekoj vezi s Maticom: od nakladništva do jezične politike, od filozofije do odgojne i obrazovne prakse, od hrvatske književnosti do prijevodne literature – umjetničke i znanstvene. Naša Enciklopedija prati pojave,

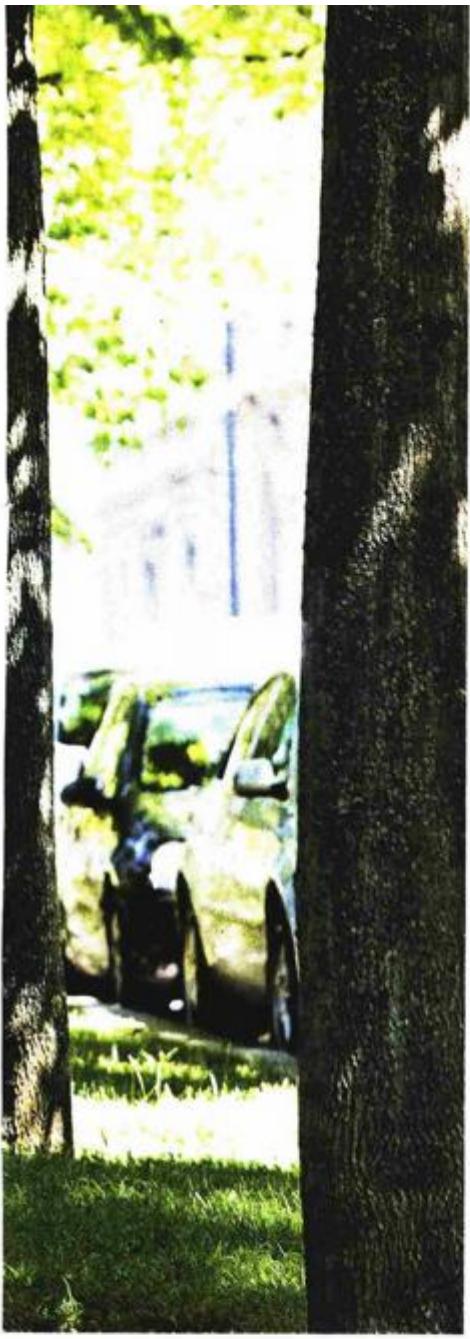
djela i osobe, tako prvi svezak, primjerice, daje pregled sastava svih Matičinih uprava, sa svim njezinim dužnosnicima, od prvih dana do danas, pregled svih zagrebačkih adresa MH kroz više od 170 godina njezina postojanja, a u sljedećim će se svescima tako naći i evidencije o svim Matičinim pododborima i ograncima gdjegod da su postojali ili postoje, o društвima prijatelja MH, o svim našim publikacijama, bibliio-

tekama, časopisima i novinama. Jasno je da će u vidokrug čitatelju ući ne samo opće poznata imena i naslovi, mjesta i gradovi, nego i stotine pa i tisuće onih manje ili nikako eksponiranih, često zaboravljenih, koji su – ma i skromnijim silama – sustvarali našu povijest.

■ Koje su još značajke Enciklopedije?

– To što nismo provodili ujednačavanje tekstova, svojevrsnu nivelaciju – inače uo-

Nismo provodili ujednačavanje tekstova, inače uobičajeno u tome poslu, jer nam je bila važna individualnost pisaca natuknica. Sto će nam August Kovačec ili Tonko Maroević, Marko Grčić ili Slobodan P. Novak ako moramo nastojati da u natuknici budu nevidljivi?

bičajenu u tome poslu – jer nam je od prividna objektivizma i zatajene personalnosti autora bila važnija izričajna, stilska i metodološka individualnost pisaca pojedinih natuknica. Što će nam August Kovačec ili Tonko Maroević, Marko Grčić ili Slobodan P. Novak – tako i mnogi drugi, ako moramo nastojati da u enciklopedijskoj natuknici budu nevidljivi i neprepoznatljivi? Odlike visokog stila ili individualne "temperaturu" teksta, kritičke lucidnosti jednih ili metodološke egzaktnosti drugih takve su da ih moramo prepostaviti vrijednostima nižega reda. Isto tako, poredili smo knjigu uz koju odmah proklamiramo: veći broj redaka nije u nas vrjednosno mjerilo u odnosu na temu ili osobu, koja je definirana manjim brojem redaka. U predgovoru prvom svesku to sam obrazložio sljedećim pitanjem: Ako, npr., najdeblji roman nije, nužno, i najbolji roman, zašto bi veći broj redaka bio mjerilom enciklopedijske

U enciklopediji proklamiramo: veći broj redaka nije u nas vrjednosno mjerilo u odnosu na temu ili osobu koja je definirana manjim brojem redaka. Ako, na primjer, najdeblji roman nije nužno i najbolji roman, zašto bi veći broj redaka bio mjerilom enciklopedijske važnosti?

važnosti? Specifičnost je EMH i to što se u prva tri sveska objavljuje grada uobičajeno složena prema abecednom redu (A – G, H – O, P – Ž), dok IV. knjiga donosi hrestomatiju najvažnijih dokumenata MH od Janka Draškovića do danas – to su razni zapisnici, povelje, priopćenja, izjave, deklaracije, govor, adrese, prijedlozi itd. – složeni kronološkim slijedom, te Dopunu, ono što je propušteno u prva tri sveska.

■ Mislite li da će propusta ipak biti? Ako ih bude, hoće li to biti znak da se nije dobro radilo?

– Lud bi i umišljen bio svatko tko bi i pomislio da može prirediti savršenu enciklopediju bez ikoje greške ili propusta, k tome još s nedostatnim sredstvima, i nedostatnom ekipom redakta, lektora i korektora. Ni s više novca, pisaca i urednika ne stvaraju se lako knjige bez mane. Naša je iskrenost relativna prednost ovoga djela: što primijetimo kao propust – to ćemo priznati i ispraviti. Najviše što mogu zamoliti čitatelja-matičara koji se nade prikraćen jest to da prihvati našu unaprednu ispriku, da povjeruje kako nikoga, pa ni njega, nije eliminirala ničija zlovolja ili netrpeljivost, nego ljudska nesavršenost. Kad zamjetimo propust, bit ćemo spremni da ga i otklonimo. Prednost je sustava 3+1 što nam to omogućuje.

■ Možemo li kvantifikacijski rezimirati prvi svezak EMH?

– Knjiga je formata 19×26 cm, opseg 816 tiskanih stranica sa 745 ilustracija, od čega 558 u boji. Sastavljena je od 485 natuknica, s oko 1600 kartica autorskoga teksta, predgovora glavnog urednika, popisa suradnika, popisa i objašnjenja kratica, popisa fotografa i drugih izvora fotografija. U poslu smo imali 54 tekstualna suradnika i desetak fotografa. Knjiga je tvrd uvezana, prošivena. Datum dovršenja: lipanj 2015. Cijena, 740 kuna.

■ Koliki je doprinos današnjih "desnih" i "lijevih", prije svega intelektualaca, da se razjasne neke teme, a koliko poticaj na govor mržnje i netolerancije?

– Kako onoga koji širi mržnju i netrpeljivost danas uopće možemo svrstati među intelektualce? Intelektualnost, u mojoj definiciji toga pojma, ne postoji bez socijalne

svijesti i odgovornosti, bez odgovornosti pred istinom, bez osjećaja i angažmana za dobro i pravdu – prava naroda i pojedinaca – bez naročitog angažmana za najugroženije. Intelektualnost je širi pojam od znanstvene ili kulturne spreme. Specijalist neke struke, u modernom, socijalnom smislu riječi nije, samim tim, intelektualac. Današnji intelektualac mora pozitivno i odgovorno djelovati i izvan uže struke. O "nekim temama", kako vi kažete, raspravljat će se među ekspertima, doći će i do nekih zaključaka, koje bi svi drugi morali obazrijevati tretirati – kako i priliči nestručnjacima. Mi smo, nažalost, odveć neobrazovano i sve neobrazovanje društvo u kojem su popularni populistički pseudoodgovori na ozbiljna pitanja. S druge strane, istraživač, povjesnik, antropolog, sociolog, bilo tko bio, uvijek će u svojim istraživanjima nastojati doći "do kraja".

■ A boje li se "tog kraja" političari?

– Čini mi se, da se mnogi, napose u politici, boje. Kada se ustanovi da je u poratnim obračunima pobijeno više ljudi nego u nekom konclogoru za ratnih godina – ili isto toliko ljudi ili manje, čak neovisno o apsolutnim brojkama – intelektualac, kako ga shvaćam, mora osjetiti gađenje i otpor prema svim zločinima i zločincima i kalkulacijama sa zločinima, a plaužibilno je danas reći da je zločina bilo s obje strane, uostalom kao i u svim drugim ratovima, revolucijama i kontrarevolucijama. Ako to jasno i glasno kažemo, ako se složimo – s malo kršćanskoga srca – da se ne treba nadmetati brojem mrtvih, jer se kriči i jednog nepravedno ubijenog čovjeka čuju do neba, onda bismo se mogli približiti prestanku "eksploatacije mrtvih"; ako bismo prestali posmrtno suditi ubijene – a neosudene – pokazali bismo da smo ljudi, a ljudi, ako žele dobro svojoj zemlji, svome narodu i svim svojim gradanima, moraju suradivati. "Projekt" narod, "projekt" država, "projekt" gradanske vrijednosti, "projekt" duhovna dobra stariji su i važniji od bilo kojeg pojedinačnog stranačko-političkog projekta, a takoder i ovjerenog dugovječniji. Javni mandat pojedinih političara traje, koji put, kao mandat pojedine vlade, gdjekad i kraće. Mi se moramo

"Projekt" narod, "projekt" država, "projekt" gradanske vrijednosti, "projekt" duhovna dobra stariji su i važniji od bilo kojeg pojedinačnog stranačko-političkog projekta. A javni mandat pojedinih političara traje, koji put, kao mandat pojedine vlade, gdjekad i kraće

Ako se složimo, s malo kršćanskoga srca, da se ne treba nadmetati brojem mrtvih, jer se krici i jednog nepravedno ubijenog čuju do neba, onda bismo se mogli približiti prestanku "eksploatacije mrtvih". Ako prestanemo posmrtno suditi ubijene, pokazali bismo da smo ljudi

naučiti da postoje prigodni, prividni darovi "jednomandatnih obećanja" – programa – koji ne služe zajednici, nego ovoj ili onoj političkoj stranci; ali da postoje i ozbiljni, dugoročni, često spasonosni projekti kojih će izvedba i dovršenje možda prelaziti iz ruku jedne vlade u ruke druge vlade pa će se rad za postignuće dobra nastavljati, a ne sa svakom političkom promjenom prekidati ili posve zaustavljati. Do toga stupnja osviještenosti moramo ubrzo doći ili ćemo postati slijepim klesarima svoje propasti. Politički termini "desno" i "lijevo" dio su prošlosnoga nasljeda bez vrijednosti i smisla, kako se više puta pokazalo i u kratkoj povijesti hrvatske demokracije, u današnjem svijetu. To su samo floskule namijenjene zbunjivanju, zastrašivanju ili klevetanju suparnika.

■ **Koliko je danas Hrvatska netolerantno društvo? Vidite li dugoročnu opasnost u pojavama poput kukastog križa na Poljudu?**

– To je kao da me pitate je li demokracija tolerantnija od pseudodemokracije ili od tiranije. Moj je odgovor: demokratska je Hrvatska danas tolerantnije društvo, nego što je bila jučer. Kukasti križ, na kojem god da se mijestu pojavi, djelo je frustrirane, agresivne, nezrele osobе ili najamnika koji to radi u nečijem interesu i za nečiju plaću. Zanimljivo je primijetiti, u tome mračnom igrokazu, a u predizborno vrijeme, kako se jedinim krivcem proglašava HNS, kako se ministar unutrašnjih poslova odriče intervenske hrvatske policije nad poljudskim stadionom kao da to nije i javno mjesto, kao da nije lokacija u Hrvatskoj, kako se HDZ optužuje za fašizaciju Hrvatske, a onda Željko Jovanović strelovito zaključi

da su HNS i HDZ jedno te isto – "močvara". Treba li sada očekivati da će optužba za crtanje kukastog križa biti podignuta protiv Tomislava Karamarka? Stvarnoga bi krivca aktivnija policija lako identificirala, kao što je odavno – da su joj dane zakonske ovlasti – mogla nešto poduzeti protiv organizatora i izvodača mučnih prizora sa stadiona u Livornu ili Milanu. Pitanje za javnost nije, dakle, rasprava o tome je li HNS isto što i HDZ, nego dvojba zašto se krivci za incidente ne imenuju, zašto se ne poduzimaju zakonske sankcije, zašto se ne podigne razina odgovornosti izazivača incidenta, nego se Zlo podgrijava u ruci za – ne daj Bože – slučaj potrebe?

U kukastom križu na Poljudu vidim nemili incident i smisljenu provokaciju s ciljem da se našteti Hrvatskoj, a kolateralno i svima drugima koje sam spomenuo. Dakle: to je djelo neprijatelja Hrvatske ili, recimo, budale, koja ne zna što radi. Izaberite!

■ **Akolika je opasnost za Hrvatsku to paradijanje s kukastim križevima?**

– Nema u nas dugoročne opasnosti od kukastih križeva, nadam se – ni od oštrog srpa i teškoga čekića. To su znamenja iz prošlosti koja trenutačno reaktivira samo neuspješna sadašnjost. Hrvatska, radnička ni intelektualna, ne ide putem fašizacije. Aktualna uporaba toga termina pokazuje da mu autori nemaju ni osnovnoga političkoga znanja: nema fašizma bez temeljite ideološke pripreme, bez provokativnih parola i proglaša, bez poziva na rušenje parlamentarne demokracije kao izvora svih zala, nema fašizma bez nasilja nad ljudima, bez rasne diskriminacije, bez atentata na političke protivnike, bez formiranja

irregularnih paravojnih jedinica, bez političkoga jednoumlja i stranačkih batinaša, ukratko, bez ozbiljne i opake organizacije. Koga zanima fenomen fašizacije – fašizma u nastajanju – neka prouči, primjerice, dostupnu gradu o organizaciji Orjune.

■ **Treba li Hrvatskoj lustracija?**

– Poznato je da sam zagovarao ideju "humane lustracije". Da je lustracija bila deplasirana u godinama rata – jasno je i samo od sebe. U poraću se to moglo provesti i to, nipošto, kao sudbena mjera, nego kao pitanje političke higijene društva. Uostalom, takva se lustracija nije odnosila na članove SKJ, jer je demokracija, načelo i u praksi, otvorena raznim političkim opcijama, nego je trebala zapriječiti pripadnicima tajnih komunističkih službi – OZN-e, UDB-e, KOS-a i drugih – da zauzmu ključne pozicije u društvu – u politici, medijima, obrazovnom sustavu, vojsci, sigurnosnim službama, diplomaciji i drugim osjetljivim punktovima gdje bi mogli obnoviti svoje negdašnje veze i "mreže" te stvarati paralelnu vlast na štetu novoga, demokratskog poretka, ili na štetu, nekim od njih neprijateljske Hrvatske. Tudmana je taj problem mučio, često se u razgovoru navraćao na tu temu, ali je – u nekom trenutku – od toga odustao. Zašto? Nisam posve siguran je li ga od lustracije odbila spoznaja da je za nju "već prekasno" jer su se negdašnji provoditelji partijskoga terora, osnaženi sudjelovanjem u Domovinskom ratu, povezali i organizirali po svoj zemlji; ili ga je mučila pomisao kako je neprilично da on, kao čovjek iz negdašnje nomenklature, poteže to pitanje ili je, pak, dobio od njih – od Manolića, npr. – stanovite ponude, svojevrsni "gentlemen's agreement" o lojalnosti ili suradnji – ne bih znao. Priliku da se zamisli nad propuštenim dobio je ubrzo: neuspjeli puč Manolić-Mesić morao mu je otvoriti oči. Lustracija je Hrvatskoj trebala kao grješniku ispovijed. Bez ispovijedi nema odrješenja, bez odrješenja nema olakšanja. Katarza je svima potrebna. Tu vam je odgovor i na pitanje: treba li joj sada?

■ **Za kulturu se u Hrvatskoj odvaja vrlo malo. Hoće li se to negativno odraziti i na cijelo društvo?**

– Budimo konkretni: nitko u Europi ne odvaja za kulturu manje od Hrvatske. Mi ne reduciramo državno-službenički servis, mi ne reduciramo soj političkih uhljeba svih boja, ne reduciramo njihove caringtonske ideale: goleme (ne)radne prostore i blještav automobilski park s vozačima, servisima i gorivom, ali uspješno reducramo kulturu. Minimalno ulaganje u kulturu uvijek je i maksimalno ulaganje u nekulturu.